

Örökségünk fényei és szellemi fénykapui

Bészabó András művészetéről két legújabb kiállítása kapcsán¹

„A mítoszok összehullása megtörtént, s az elemeket kívülállónak összerakni nagyon nehéz” – írja Duma-István András csángó költő, idézőjeles néprajzkutató a *Csángó mitológia* című könyvének végszavában.² Majd hozzáteszi: „a tudás az, amely megmentheti ezt a kultúrát, a tudás a múlttól, a jelenről és az esetleges jövőről”.³

Bészabó András több évtized óta ezzel az összerakással foglalkozik: tágabb értelemben a magyar kultúra, szűkebb „nyelvjárásban”, azaz a vizuális képteremtés tekintetében az egykori (a koronkénti) és a mai összefüggések feltárásával, újbóli összevarrásával, összeillesztésével kívánja megélt organikus egésszé tenni hajdanvolt egységes, univerzális világképünket.

Ebből kifolyólag nem csoda, ha alkotónk művészetét egy különös szellemiség legalább annyira hagyományörző, mint amennyire rendhagyó vizuális képződményeként kell látnunk és értékelnünk. Képi világát olyan kristálygömbhöz hasonlíthatnánk, amelynek felületén igen sok névtelen és neves művész szándéka, stílusa, ötlete, formai leleménye, öröksége tükröződik, mégis abszolút önálló képként íródik, vésődik a retinánkba. Ennek a kristálygömbnek az éltető magjában, működtetőjében, fenntartó akaratóban, speciális memóriájában, szolarikus természetű – tehát leképező, feltérképező, működtető, megjelenítő, reprodukáló, megfejtő, kibontó, érző, gondolkodó – agyában olyasfajta szellemiség munkál, olyasfajta lélek lakik, tevékenykedik, amely magába olvasztott átörökítő, termékenyítő éteri masszaként (kovászként) őrzi a magyar őshagyomány és a keresztény kultúra kereszteződéséből származó univerzális tudás közösségteremtő és létfenntartó, folyvást újraértelmeződő és állandóan újraértelmezett hagyományát.

Itt jegyzem meg: „Újraértelmezett hagyomány”, avagy: a rugalmas elszakadás hátranyitó művelete célszerűbb, mint a gárda előtti élcsapat kényszeres előrerohanása címmel pár évvel ezelőtt elindítottam egy „sorozatot” a *Magyar Művészet* hasábjain, amelynek az volt a bevallott célja, hogy bemutassa a jelenkori magyar képzőművészet identitást kereső néhány alakjának rendhagyó törekvéseit. (Hasonló hívószóval – újraértelmezett hagyomány

– rendezett konferenciát a Műcsarnok 2015-ben.) Sorozatomat a következő posztulátumokkal vezettem be: „Mert ideje van (újra) fókuszba állítani az értékközpon-túságot – az emlékezést, az elfelejtett életművek felszínre hozását, az értékteremtő értékbemutatást, az értékörző értékfeltárást –, mindent összevetve: az értékhalászatot. Mert ideje van (újra) szembenenni a »fősodorrall«, a divatos áramlatok minőséget romboló kizárólagosságával, a mindent lehet parancsával. Mert ideje van az újraértelmezett hagyományoknak, a szintézis- és identitástörekvéseknek. Dávid Katalin művészettörténész talán még messzebbre megy el következtetésében *A szép teológiája* című könyvében, amikor azt állítja, hogy: »az avantgárd igazi örököse az az irányzat lesz [...], amelyik bár tudja, hogy az egykor megélt teljesség visszaállíthatatlan, de a kultúra minden lehetséges erejével keresi a megteremt-

Bészabó András, *Találkozás a történelmi Hármashalonnál*, 2023
© A művész archívumából

¹ Limes Galéria, Komárom, 2024. március 7–31.; Párkányi Városi Múzeum, április 3–28.

² DUMA-ISTVÁN András: *Csángó mitológia*. Kézdivásárhely, Zelegor, 2007, 95.

³ Uo., 98.

Bészabó
András,
Burgonyaszüret
Rovás
Holdkocsival,
2023
© A művész
archívumából

hető egész útját, az új szemléletet, amihez annyi nemes tradíciót hívhat segítségül. Vilgméreteken fogja átélni a művészi szépet, és rátalál e gazdag sokféleségben arra az ómegapontra, amely gyújtólencseként egyesít minden szépségeszményt».⁴

Bészabó András képzőművész tehát azoknak az identitásfestőknek a táborába tartozik, akik a személyesen meg- és átélt, valamint folyamatosan újjávarázsolt kultúránszúkkal határozzák meg önmagukat, és táplálják önnön közösségüket. Bár nála minden festmény, grafika, kollázs, tűzzománc, objekt vagy asszablázs a látóidegek számára készül, a művek háttérben, forrásaként a jelzett két kultúra tágabban értelmezett összes ága, sőt a mindennapi élet élményvilága is szerepet kap. (Ebben a vonatkozásban nem árt megemlítenünk az alkotó magyar művész példaképeit sem: M. S. mestert, Csontváry Kosztká Tivadart,

Gulácsy Lajost, Mednyánszky Lászlót, Tóth Menyhértet és Kondor Bélát.)

Egy róla készülő filmben, amelynek címe *Beszélgések az Istennel – Bészabó András képelei*, a következőket nyilatkozza 2016-ban: „Örökségünk fényarcai, nemzetünk értékei – nyelvi, képi, népművészeti, zenei [megnyilatkozásai] –, ezek adnak nekem szárnyakat. Szárnyakat csak az a művész növeszthet, akinek gyökerei vannak. Ez a gyökérzet a Kárpát-medencei organikus keresztény kultúrából veszi táperezjét, szellemi energiáját.”⁵

Alkotónk műveltségélménye (ez az epitheton ornans Szakolczay Lajos irodalomtörténésznek és művészetkritikusnak az általa vizsgált szerzőkre alkalmazott céltudatosan visszatérő állandó jelzője) egyaránt támaszkodik a keleti és nyugati gyökerekkel rendelkező magyar tárgyi és szellemi folklór, rovásírás, díszítőművészet, mitológia,

⁴ NOVOTNY Tihámér: „Újraértelmezett hagyomány”, avagy a rugalmas elszakadás hátranyitó művelete célszerűbb, mint a gárda előtti élcsoport kényeseres előrohanása. Újabb szintézis- és identitástörékvések a magyar képzőművészetben = *Magyar Művészet*, 2021, 3. sz., 45–55., 45.

⁵ *Beszélgések Istennel – Bészabó István képelei* (filmelőzetes). Pannoniay FilmStudio Hungary, Rendezte: Pannoniay Boglárka Erzsébet, Operatőr: Vékás Péter, Balázs Sándor <https://www.youtube.com/watch?v=cmtL1XW-VNM>

irodalom, történelem, zene, képzőművészet, jelkép- és hiedelemarzenál tradícióira, valamint a *Bibliára*, a szentek életére, legendáira, illetve a keresztény bölcseletre, erkölcsre és teológiára, sőt, ezek újszerű értelmezéseire, elméleteire.

Mezei Ottó (1925–2004) egykorvált, a magyar kulturális és művészeti sajátosságokra rendkívüli módon fogékony és érzékeny, azok felkutatásában igencsak szerénykedő művészettörténész számára kiemelten fontossá vált az identitást teremtő egyéni törekvések felmutatása a magyarországi avantgárd irányzataiban. A művészről szóló egyik 2002-ben írt elemzésében a következőképpen fogalmaz erről a problémáról: „Kultur- és vallástörténeteszek, etnográfusok, régészek, írók-költők felsorakoztatásával fogható közre ez a nyugati művészeti trendektől elkülönülő, ámbar a modernizmus formai újdonságaival, s legfőképpen a klasszikus modern művészet szemléletével érintkező áramlat, amelynek egyik autonóm képviselője Bészabó András. [...] aki kultúránkat – manapság nem elszigetelten – kettős kötődésűnek: eredetileg a kereszténység felvételét megelőző és a keresztény hitvilághoz kapcsolódónak fogja fel.”⁶

Ugyanakkor a már említett Szokolczay Lajos azt is fontosnak tartja egyik 2018-ban keletkezett megnyitószövegében, hogy Bészabó „a helyi szín mellett egyetemes tanulságokat is közlő – metafora gazdagságával »képköltészetként« rögzíti történelmünk-kultúránk megtartó csomópontjait”.⁷ Érzékeljük, hogy a képtétel kifejezés mellett a képköltészet meghatározás is felüdítő, telitalálatos megragadása alkotónk műveinek sűrített, tömörített és összevont, netán leegyszerűsítő, illetve kiemelt jelképekkel gazdag, átvilágíthatóan egymásra pakolt, és egymás mellé illesztett szellemi-gondolati összetevőkkel, tartalmi-történeti muníciókkal, rejtett vagy nyílt képzettársításokkal élő, rendelkező leírására. Az egyes művek összekapcsolódó, olykor egymással feleselve építkező sorozataiban, azaz magában a gyarapodó életműben „egész szellemi rendszer” ölt testet, mondja róla ifj. Gyergyádesz László művészettörténész. Tudniillik Bészabó még az irodalmi, zenei élményeit is gazdag képi jelrendszerekkel, szimbólumok színes vagy fekete-fehér kommunikációjává alakítja, változtatja.

Örökségünk fényei – alkotónk immár negyedszer adta ezt a beszédes címet újabb, átfogó kiállításának, amelynek válogatott képei a nagybörzsönyi, valamint a budapesti jezsuita Párbeszéd Háza szakrális terei után a közelmúltban újra egy templomi környezetbe, a Limes Galériába kerültek. Ezt a tárlatot április 2-án bontotta le a művész, s máris

egy újabb rokon értelmű hívószóval – *Örökségünk szellemi fénykapui* – s koherens egyedi grafikai anyaggal jelentkező Bészabó András a Párbeszéd Városi Múzeumban, amelynek művészeti, grafikai, tussal, szénrel, kemény krétával (stb.), illetve színes pasztellel készült darabjai között akad egy akrillal kivitelezett (Tóth Menyhértet idéző) ecsetrajz is.

De: „Mi is az örökség?” – tette fel a kérdést Szokolczay Lajos a már említett 2018-as megnyitószövegében, amelyre újabb kérdései után a következőképpen válaszolt: „Történelem, múlt, tudás, tapasztalat, művelődés, néplélek, szakralitás, nemzetvédő figyelem? Vagy összetartozás-érzés, hazaszeretet, magyarságtudat, meg nem adás, hősiesség? Ez is, az is. Összefoglalva, a belénk ivódott »értékek« tárháza. Amelyre bizton lehet építeni, mert szilárd az alapja, kikezdhetetlenek a tartóoszlopai.”⁸

És mi is a fény? – tette fel magának az újabb kérdést Sajgó Szabolcs jezsuita szerzetes, író-költő a Párbeszéd Házának vezetőjeként Bészabó András 2016-os tárlatának legfőbb titkát és üzenetét megfejtendő, amelyre egy verssel és egy bejegyzéssel válaszolt a művész vendégkönyvébe:

„Sokféle kép, sokféle fény: / külső és belső, / érkező és távozó, / ölelt és ölelő, / megtört és egyenletesen áradó, / sötétből kikandikáló / és a sötétet átragyogó...”

Kedves András, minden fény egyetlen forrása segítsen alkotó utadon, legyen a Fénnyel való párbeszéd az, ami valamennyi műved igazi sajátja és egységbe foglalója!”⁹

Kétségtelen, a mindenkor tárlatlátogató ezt a sajátosságát, ezt az örökkön újratárgyalt megszentelt és megszentelődő fénytematikáját is érzi Bészabó András szakrális hangoltságú műveinek. *Örökségünk fényei* és az *Örökségünk szellemi fénykapui* témaként nemcsak biztos sarkpontjai magyar kultúránknak, de olyan világító, sugárzó természetű szimbolikus tárgyak, személyek, jelenségek és történetek időpirulái, időkapszulái is egyben, amelyek segítenek bennünket a tájékozódásban, a töltékezésben, a széttöredezett téridőzónák közötti átjárásban, végső soron a megmaradásban. Ugyanakkor Bészabó András szentírási ihletettsége és célzatossága ezen a téren is tetten érhető, mert, ahogy Lukács evangélista írja: „Senki sem gyújt világot azért, hogy beföldje valami edényfélével, vagy, hogy az ágy alá tegye. Inkább a tartóra teszi, hogy aki csak belép, lássa világát.”¹⁰

Akárhogy is nézzük, a művész leginkább a magyar történelem és kultúra nagyjaira, főbb eseményeire, fordulópontjaira, legendás alakjaira, verselőire, kivételes verssoraira, balladai szituációira, népszokásaira, szent regéire, illetve az ó- és újszövetség egyes szereplőire, evangélistái-

Bészabó
András,
Rováskapu II.,
2004
© A művész
archívumából

⁶ Bészabó András hivatalos weboldala – Műkritikák
<https://beszaboandras.com/velemenyek/>

⁷ Uo.

⁸ Uo.

⁹ A művész szíves közlése, 2024

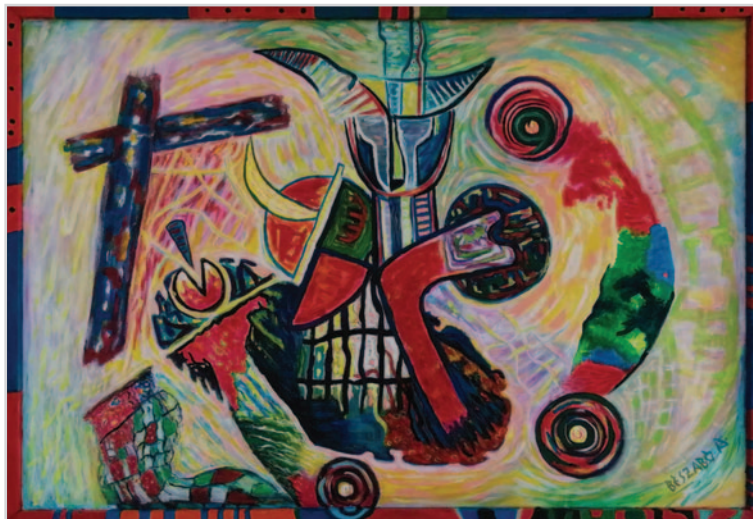
¹⁰ Lukács evangéliuma 8,16. <https://szentiras.hu/SZIT/Lk8>

ra és apostolaira, Jézus példabeszédeire és égi mivoltára, a szentek egyes tetteire összpontosítja műveit, s ezekhez legalább hat-hét féle stilisztikai eszközrendszerű képtípust alkalmaz – a finom látomásos ábrázolástól a realista naturalizmusig, a szimbolikus és dekoratív ornamentikától az absztrakt emblematikusságig, a felületi homogenizációtól a vibrációig, az expresszivitástól az ikonikusságig. De mindig és mindenkor a magyarságtudat, a magyarságszeretet árad és sugárzik munkáiból. A szeretet asszociatív parancsai és az isteni kegyelem sugallatai, olykor a „függélyes szimmetria” leginkább a népművészetben dívó világmodellező díszítőösztön-nyilvánulásai, másképp fogalmazva a gravitáció elvét felülíró szeretet-esztétika világtörvényei irányítják, rendezik egymás felé a tükröttesen túl „fraktálszerűen” is képződő-gyapodó apró motívumait, emblematikus és enigmatikus jelekben kódolt üzeneteit, témáit, beszédes szimbólumait, dekoratív képcselekedeteit, mágikus ecsetvonásait, gyakran a csángó „keptárak” (kifordított irhamellények) rovásjeleket őrző hímzéseinek inspirációjára.

A korszerű magyar identitásfestészetnek – amely nem zárkózik el a formai, technikai, szemléletbeli, eszköz- és médiumhasználati újításoktól sem – több irányzata is létezik a szűkebb és tágabb értelemben vett pátriárkánkban. Ezeknek egyike az a vonal, amely elsősorban a népművészet, a szellemi és tárgyi folklór szóban, zenében, táncban, viseletben, szokásokban, hiedelmekben, díszítő ösztönökben megfogalmazódó, megnyilvánuló tényeit, eredményeit, relikviáit, hagyományait elemezi és értelmezi annak érdekében, hogy valamiféle új (megújult és megújított), a tradíciókat a folyamatosság jegyében az örök jelenbe, mába emelő művészetet, műfajt, stílusvonulatot teremtsen. Ennek a XIX. században kibontakozó és napjainkig tartó sokágú, sokirányú irányzatnak a szecessziót megelőző időszakától a Gödöllői Iskola és a Magyar Képrók Társasága egyes tagjain, Kós Károlyon, Vajda Lajoson és Korniss Dezsón, Lükő Gáboron, Veszelszky Bélán, Halmy Miklóson, Makovecz Imrén, Szemadám Györgyön, Dombay Győzőn, Csutoros Sándoron, Ilyés Istvánon, Erdős Jánoson, Makoldi Sándoron, Czobor Sándoron, Darázs Józsefen és Kis-Tóth Ferencen keresztül Bészabó Andrásig számos képviselőjét sorolhatnánk fel azok közül, akik egész életükben – vagy életük egy-egy meghatározó szakaszában – e vonulat összetéveszthetetlen képviselői voltak.

Összefoglalva: az eredendően analitikus-szintetikus gondolkodású, organikus szemléletű Bészabó András

ennek a „küzdőtérnek” az a képviselője, aki a szkíta-hun-avar-magyar folklór több ezer éves tradícióit szinergikus összhangba kívánja hozni más művészeti ágak és tudományos elméletek eredményeivel, valamint a keresztény vallás megszentelő hagyományával. A grafikus gondolkodású festő és a bonyolult konstruktív szürreális emblematikákban, valamint úgyannyira logikus, mint teremtő szándékú szimmetriákban, illetve illogikusnak tűnő aszociatív és kombinatív aszimmetriákban (diszharmóniákban) alkotó, komponáló grafikus munkáinak három oszcilláló alaprtege különböztethető meg.

Bészabó rendkívül szubjektív formavilágú és egyéni látásmódú művei, világértelmezései közösségi rendeltetésű alapokon, kollektív tapasztalatokon nyugszanak. Képi univerzumának első rétegét a forrásszövegek, az olvasmányélmények (konkrét történelmi szereplők, bibliai személyek, elképzelt történelmi alakok és események lejegyzett mondái, gesztái, legendái, példázatoknak szánt balladák tanulságos elbeszélései, szentek életei, a magyar irodalom nagyjainak versei) adják. A festmények és grafikák második rétegét a művészettörténeti, képző-, ipar- és népművészeti minták tudatosan választott toposzai alkotják. A színes és fekete-fehér művek harmadik rétege pedig *örökségünk fényeinek és szellemi fénykapuinak* meg-hökkentő távlatokat nyitó szabad asszociációiból áll össze.

Bészabó András az akulturáció helyett a kulturáltság híve, vagyis a modernizációval semmit sem szeretne elveszíteni a hasznosítható, fejleszthető múltból. Szeret keresztény magyarnak lenni! Neki fáj Trianon! Végeredményben ezek művészetének végpontjai.

Bészabó
András,
Ósi népszokás,
2011
© A művész
archívumából